

PO STOPÁCH MEDI 713, prvního aqualungu v Československu

Je zvláštní, je unikátní... A přestože už se v současnosti skrývá pod pomyslnou vrstvou prachu, sklízí nadále velký obdiv všech zasvěcených. Seznamte se – toto je první průmyslově vyráběný potápěčský přístroj Medi 713.

Světlo světa spatřil ve druhé polovině padesátých let minulého století v bývalé NDR, přesněji v továrně VEB Medizintechnik v Lipsku. Brzy poté se měl fenomén „Mediny“ přestěhovat také k nám do Československa, aby našel své využití v začínajících klubech a kroužcích sportovního potápění v rámci bývalého Svazarmu. A jak její československý příběh vlastně začal?

Začátky amatérského potápění

V letech 1955–1958 vznikaly první kroužky a kluby potápění, avšak neexistovala žádná průmyslová produkce československé potápěčské techniky. Tuzemské trhy tehdy nedisponovaly žádnou potápěčskou automatikou, kyslíkovým přístrojem či přístrojem s otevřeným okruhem vhodným pro masové potápění.

V těchto prvních amatérských skupinách potápění si tamní nadšenci sami vyráběli různá „technická zařízení“ a automatiky, které jim umožňovaly aspoň na krátkou dobu podívat se pod hladinu jezer, lomů a řek. Dvouhadicové automatiky z leteckého regulátoru KP-14 (KP-18) v MIG-15,

jednohadicové automatiky z automobilových klaksonů (také u nich byl využit letecký redukční ventil) – to všechno vyšlo z jejich pozoruhodných „dílen“. O mnoha těchto průkopnících potápění v Československu a jejich „výtvorech“ se již na stránkách našeho časopisu psalo.

Až v roce 1958 byli na pokyn Ústředního výboru Svazarmu vysláni první potápěči do kurzu v bývalé NDR. Vladimír Král z Karlových Varů vzpomíná, že do kurzu byli vybráni Ing. Jaroslav Dvořák z Prahy, Viktor Zajíček z Mělníka, MUDr. Karol Macoun z Prahy a kpt. Stanislav Těšinský za MNO z Velitelství ženijního vojska. Tito muži se pak vrátili s instruktorským oprávněním pro potápění se vzduchovým přístrojem, které uděloval GST (Gesellschaft für Sport und Technik coby obdoba našeho Svazarmu – pozn. aut.).

Právě Vladimír Král se pak v září 1958 zúčastnil v lipské VEB Medizintechnik proškolení na kyslíkový rebreather Medi-Nixe.

V následujícím roce pak překročilo československé hranice 10 kusů Medi 713 a 5 kusů Medi-Nixe. První průmyslově vyráběné potápěčské přístroje na stlačený vzduch Medi 713 byly tady, aby našly využití v klubech a kroužcích potápění a branného vodáctví.

První kurzy s Medi 713 v roce 1959 – archiv J. J. Dvořáčka.

Vlasta Blažek (první zprava) vede výcvik nových adeptů potápění s Medi 713 – archiv V. Blažka.

Československá historie „Mediny“

Invaze přístroje do zdejších luhů a hájů propukla naplno. Ještě v roce 1959 byl ve Mšeně u Mělníka zorganizován premiérový kurz federálních instruktorů potápění, jehož se zúčastnilo dvacet frekventantů z celé republiky – bratři Beránkové, Milan Kříž z Ostravy, Bohuslav Zíka z Plzně, Vladimír Král z Karlových Varů, Josef Mergl, Vašek Rott z Prahy a další dnes již legendy a pamětníci československého potápění. Nechyběl ani tehdejší tajemník sekce potápění a branného vodáctví ÚV Svazarmu pplk. Gazdík. Při kurzu samozřejmě posloužily právě přístroje Medi 713, a vznikl tak základní instruktorský kádr pro organizované potápění.

V roce 1960 nakoupil Svazarm z NDR další zhruba stovku kusů Medi 713 (přesný počet dnes nelze zjistit) a deset kyslíkových rebreatherů Medi-Nixe. Tyto přístroje byly postupně přidělovány do vznikajících svazarmovských klubů a kroužků. Z jednotlivých krajů vyšlo 25 zájemců pro další kurz potápění, který se konal v zatopeném lomu u Hříměždic. Podobné kurzy se pak odvíjely i v dalších lokalitách. Klubům a kroužkům, ve kterých absolventi kurzů působili, byl přidělen jeden nebo dva přístroje Medi 713.

Prokazatelně se z Medi 713 těšili členové pražských klubů, sportovní potápěči v Českých Budějovicích a Písku, a také nadšenci z Klubu branného vodáctví v Třeboni. Jeden přístroj (mluví se i o dvou) byl přidělen na Slovensko, a to do Trenčína. (Já sám jsem začal s potápěním v roce 1960 v Šuranech, ale o Medi 713 jsem v té době ani neslyšel. Až později, když se mi dostala do rukou první čísla časopisu Poseidon, jsem se dočetl, že takový přístroj existuje – pozn. aut.)

Medi 713 měl o své využití v potápěčských kroužcích jaksepatří postaráno. Hovoří o tom i Vlastimil Blažek, zakladatel potápěčského klubu Neptun v Českých Budějovicích a jeden z prvních instruktorů potápění v jižních Čechách: „O jeden přidělený přístroj se dělilo deset potápěčů,“ vzpomíná. „Když prováděli výcvik v malém krytém českobudějovickém bazénku, jeden potápěč se po dvou až třech minutách vynořil, a už tam na přístroj čekal další adept.“ I z těchto slov vyplývá, že snad ani nešlo o výcvik, ale spíše potápěčský křest. Ostatně podobná situace panovala i přímo v NDR v sekcích a klubech zmiňované GST.

Nedá se snad mluvit ani o tom, že by potápění s „Medinou“ bylo vždy bezpečné. Důvod? Kontrolní manometr byl umístěn přímo na regulátoru, a tak kontrolu tlaku v láhvích pod vodou šlo provádět pouze ve dvojici.

Potápěčský unikát

Zastavme se na chvíli u jeho technických parametrů. Z tohoto hlediska je totiž Medi 713 mezi ostatními opravdovým unikátem. Jednak tím, že je automatika pevně spojena s kostrou přístroje, a také proto, že při plnění musely být láhve od přístroje odpojeny. U jiných typů potápěčských přístrojů (např. ruské či později československé produkce, např. PL-40) se plnění láhví provádělo samostatným připojením.

Ocelové láhve byly připojeny k vysokotlakému spojovacímu potrubí s automatikou a manometrem. Na trubkové konstrukci byly připevněny popruhy pro umístění přístroje na záda potápěče (viz obrázky). Výrobou prošlo několik prototypů přístrojů, z nichž každý prošel určitým vylepšením.

V ústence prvního prototypu modelů 713 ještě nebyly vestavěny ventily. Dýchání pod vodou to tím značně znesnadňovalo – při dýchání s partnerem z jednoho přístroje při řešení krizových situací proudila do hadic voda. Proto přibyl do nádechové části ústenky ventil. Její konstrukce byla jednodušší, tedy se snadněji vyměnitelným opotřebovaným ventilem v nádechové části. Od roku 1960 byl vyráběn model 713A. U něj prošla proměnou trubková konstrukce, a to zejména v její dolní části. Krátce před koncem výroby modelu 713A – v roce 1968 – byl vsazen ventil také do výdechové části ústenky.

K přístroji se dodávala přenosná brašna, která obsahovala kromě vlastního přístroje 1 pár ploutví, potápěčské brýle s nosnou svěrkou, přepouštěcí zařízení, otevřený klíč 32, těsnící kroužky a návod k obsluze.

Plnicí tlak lahví byl u modelu 713A zvýšen z 15 MPa na 20 MPa. K automatické se mohly přišroubovat čtyř-, pěti- nebo šestilitrové láhve se stlačeným vzduchem, a tím se prodloužila doba ponoru. Přesto byl tento přístroj schválen k potápění do hloubky patnácti metrů. Byl vybaven jednostupňovou automatikou s otevíráním ventilu po tlaku vzduchu. Právě to ho také činí výjimečným, vždyť v té době byly klasické jednostupňo-

Model 713 A – archiv autora.

vé automatiky (po vzoru francouzské automatiky „Mistral“) nebo první stupně dvouhadicových dvoustupňových automatik konstruovány většinou s otevíráním proti tlaku vzduchu. Medi 713A byl dodáván v barvách kladívkově zelené, šedé nebo v matném chromu podle přání zákazníka. Podle prosincového vydání časopisu Pracovník Svazarmu z roku 1962 se přístroj u nás také prodával za 1 800 Kč. V bývalé NDR našel využití také v hasičských sborech, vodní záchranné službě a jiných organizacích.

Hra s čísly

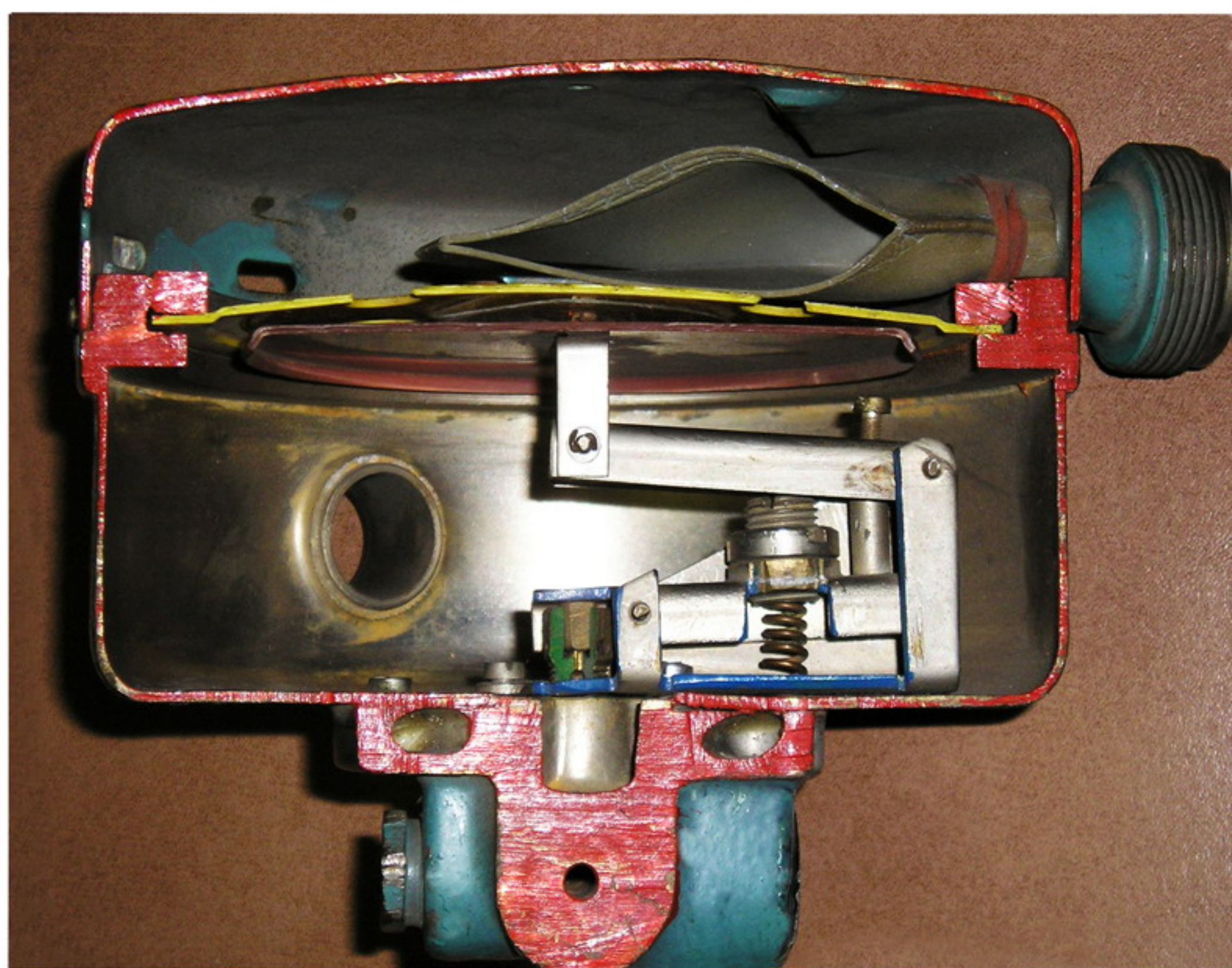
A jak je to s čísly jednotlivých modelů „Mediny“, kterým chybí určitá posloupnost? Záhada? Ale kdepak, vysvětlení je nakonec vcelku prosté...

Mezi jednotlivými prototypy přístrojů šly do výroby ověřovací série. V každém dalším roce dostaly funkční prototypy novou sérii čísel. A některé série nebyly vůbec vyrobeny. Tím lze vysvětlit, že ačkoliv se podle neověřených údajů dostalo do oběhu zhruba 900 kusů obou modelů, na konci jeho výroby nesly přístroje modelu 713A například výrobní číslo 1357. Model 713 byl vyráběn do roku 1959. K tomuto datu se dostalo z továrny do prodeje zhruba 210 kusů. V následujícím roce už začala výroba modelu 713A a definitivně ukončena byla v roce 1968.

Střežený „klenot“

Sehnat v České republice alespoň část „Mediny“ bylo a je téměř nemožné. Pouze několik milovníků staré potápěčské techniky stráží ve svých sbírkách její komponenty, přesněji samotnou automatiku, rám s lahvemi, případně celý přístroj. Jeden kompletní přístroj je součástí sbírky Národního technického muzea.

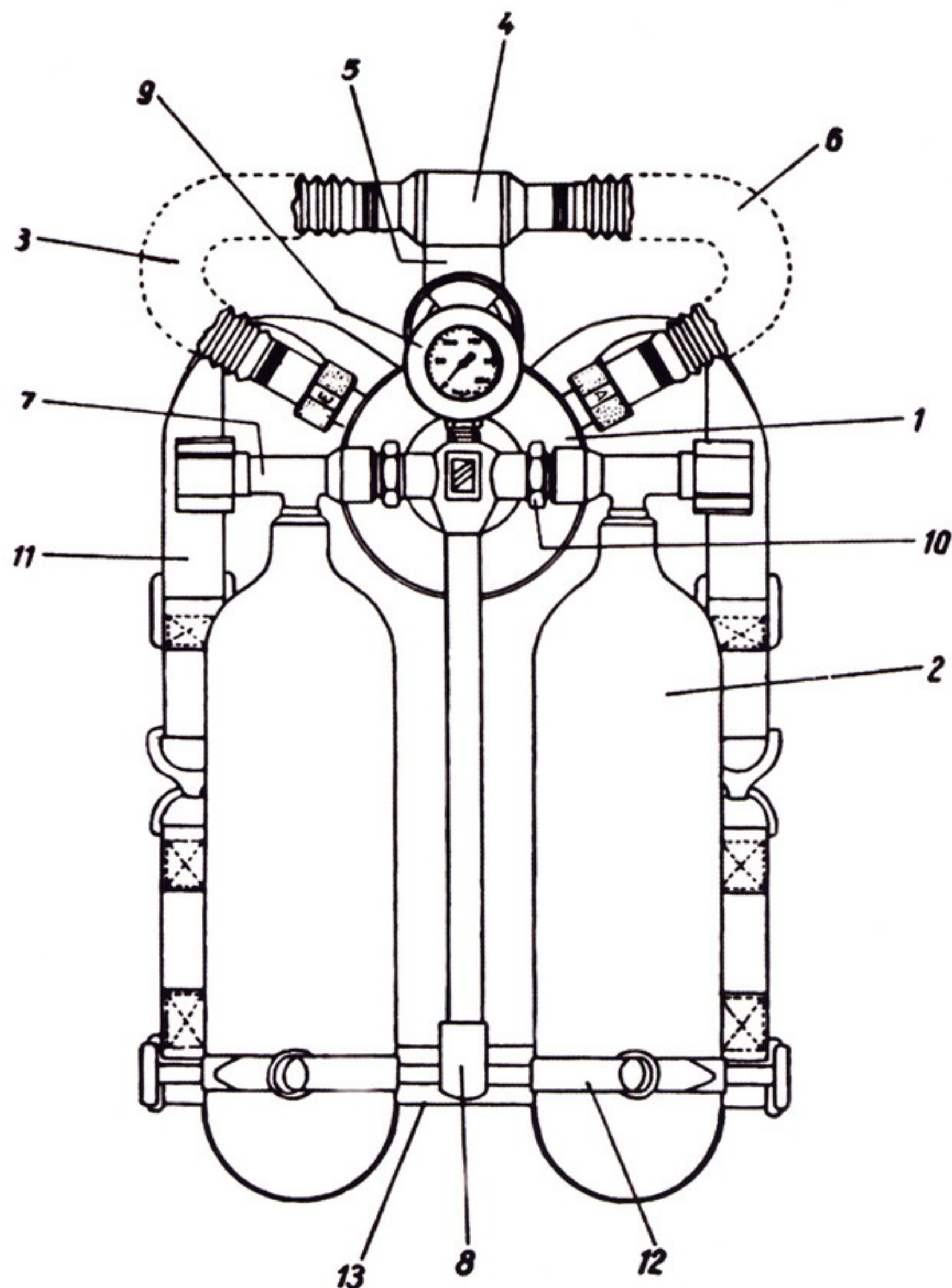
Vlny zapomnění začaly Medi 713 omývat v letech 1962 až 1963, kdy byla nahrazena přístrojem Rekord s automatikou AV-1, později AV-2. To už je ale jiná historie, jiný příběh...

Řez automatikou s pákovým mechanismem – z CD „Potápěčské přístroje a automatiky“ Petra Katze.

Slovo autora

Přístroj Medi 713 jsem si přál mít ve své sbírce, a případně s ním i zamířit pod hladinu. Sehnat byt jen dokumentaci či fotografie z potápění s ním bylo ale po padesáti pěti letech od jeho „narození“ neuvěřitelně obtížné. Nejen u nás, ale i v Německu. Obrátil jsem se na několik německých

1. Automatika
2. Ocelové láhve
3. Nádechová hadice
4. Ústenka
5. Náustek
6. Výdechová hadice
7. Ventil láhve
8. Zádová konstrukce
9. Manometr
10. Připojovací šroub G5/8"
11. Popruh
12. Upínací popruh láhve
13. Břišní pás

Technické údaje:
 Hmotnost přístroje
 bez láhví 3,5 kg
 Hmotnost přístroje
 s naplněnými
 láhvemi 11,7 kg
 Hmotnost kompletního
 přístroje s přenosnou brašnou
 a s příslušenstvím 14,0 kg

Schéma Medi 713 – z knihy Klingbeil/Kühlman - Sporttauchen.

Potápění s „Medinou“ – archiv autora.

Před zanořením v zatopeném lomu u Sedlčan – archiv Jaroslava Klepala.

přátel, vyhledal zdejší pamětníky a napsal desítky e-mailů, ve kterých jsem prosil o jakoukoliv informaci o přístroji.

Po svízelném pátrání se mi nakonec podařilo „Medinu“ sehnat od jednoho sběratele v Německu. Kompletní a v dobrém stavu. Stačilo drobné seřízení a po více než půl století existence byla plně provozuschopná.

Poprvé jsem mohl přístroj vyzkoušet ve volné vodě při společném potápění s Jardu Klepalem v zatopeném lomu u Sedlčan. Lilo jako z konve, to nás ale od ožívování minulosti nemohlo odradit. Jarda si vzal sedmilitrovou láhev s automatikou československé výroby Saturn, já přístroj Medi 713, a šlo se do vody. Očekával jsem, že dýchání pod vodou bude snazší. Jenže automatika přístroje není vybavena ejektorem pro snížení nádechového odporu. Potápění bylo obdobné, jako s prvními automatikami československé výroby.

Ať tak či tak, tehdy jsem si splnil jedno ze svých velkých přání...

Poděkování

Každá informace o přístroji Medi 713 pro mne měla cenu zlata. Proto bych chtěl poděkovat německým sběratelům potápěčské techniky Franzovi Rothbrustovi z Neustadtu/Wstr., Friedrichu Högnerovi z Ludwigsfelde a Lotharovi Sevekemu z Drážďan, ale především dlouholetým potápěčům Vladimíru Královi z Karlových Varů, Ing. Josefu J. Dvořáčkovi z Ostravy, Petru Katzovi ze Sydney, Ing. Oldřichu Lukšovi z Neratovic, Ing. Jiřímu Slabému z Tábora a Vlastimilu Blažkovi z Českých Budějovic, kteří stáli u zrodu masového potápění v Československu.

Použitá literatura: Klingbeil/Kühlman - Sporttauchen, Verlag Sport und Technik, Berlin 1958, S. 113-115, a připravovaná publikace s pracovním názvem „Dějiny čs. potápění“, kterou zpracoval Ing. J. J. Dvořáček, a prospekt Medi Pressluft Tauchgerät 713, Lipsko.

Fotografie z archivů autora, V. Blažka, J. J. Dvořáčka, J. Slabého a z CD „Potápěčské přístroje a automatiky“ Petra Katze.

Dušan Šuráni (dusan.surani@seznam.cz)

<http://www.vsc-ds.cz/>

www.nova-vodni-revue.cz 13